

SZEPESI ATTILA

Prelúdium és fuga

(BARBÁR SZONETTEK – RÉSZLET)

„Hogy odaéj, ahol vagy, hogy elszabadulj
onnan, ahol nem vagy, olyan úton
kell járnod, ahol nincsen elragadtatás.”

(T. S. Eliot)

KÓRÓN LOVAGLÓ

Mesélték, beregszászi ablakunkon be-
bekukucskált gyerekkoromban a sanda kaszás, de
odébbállt, nem kellettem neki. Én ugyan
sosem pillantottam meg fürkésző
tekintetét. Nem is hallottam, ahogy sárgult
csontjait zörgetve közeledik a kitelő
hold alatt. Lőrinc-szomszédék vért köpő, tüdő-
bajos gyerekeit bezzeg sorra magával vitte, a szóke-
loknis, karika-lábú Juli-leánykát, meg a
kórón lovagló Lajcsi-legényt. Láttam amúgy
egy-egy ijesztő képet – tán nagyanyám imádságos
könyvében, vagy valami balga
mesegyűjteményben – , ahogy girhes lován
kaptat csinadratta-muzsikás, táncot ropó kíséretével.

RÉZLÁMPA

Fütyültem én a port kavaró harcokcsi-
oszlopokra, a zabráló martalócokra, a falsul
nótázó részeg katonákra, meg az éjszakai
elsötétítésre, amikor repülők húztak odafönn. A
mesék titkokat pusmogó, hókuszpókusz varázslói
érdekeltek, akiknek egyetlen szavára a tündér-
leszáll kertünkbe a farkasok járta Verhovina felől, a pufók
varasbéka pedig nagyot bukfencezik a giz-
gazban és deli királyfivá változik. Találta egy csillámló réz-
lámpát a fáskamra lomjai közt, melyet ugyan hiába
dörzsöltem a holdvilágnál – elvéhettem valamit, mert
parancsom várni egyetlen óriás sem dugta oda az

orrát, csak szomszédunk fekete macskája, Csufi
nyávogott rám a kerítésről.

A KÖRTORONY

Könyvespolcunk egyik albumában
gyakran nézegettem egy réz-
karcot. Egyszerre volt hívogató és borzongató. A hát-
térben hatalmas körtorony meredt az ég felé, üres
ablakszemekkel. Fölötte bőregerek és dög-
keselyűk kavargtak. Az előtérben viszont fél-
pucér emberkéek sűrögték rókák, zsiráfok, medve-
bocskok és oroszlánok közt. Anyám csak annyit mondott, régebbi
világ az még a Bibliáénál is. Álmomban egyszer oda-
tévedtem, ám hiába próbáltam bárkit is meg-
szólítani, bambán meredtek rám, az orrukra
mutogattak makogva, fogukat
kopogtatták mutatóujjukkal, és barátságosan
huzigálták a fülem.

GYÖNGYBETŰK

Hozott a bicebóca postás egy durva
kartonra gyöngybetűkkel írt lapot hadifogoly
apámtól, aki valahol az Urálban sínylődött, pontosan
nem tudni, hol. A sűrke lapon legalább négy
cirill-betűs pecsét éktelenkedett, és a mondatok felét fekete
tintával kihuzigálta valaki. Csak annyi derült ki, apám él és
hamarosan szabadulni fog. Nem sikerült felidézni az arcát, három
éves se voltam, amikor elfogták – karpaszományos zászlóst – a
Gellérthegy ostrománál. Számomra inkább daliás
mesehős volt, nem olyan, mint az utcán
vagy a piactéren kószáló férfiak. Nagyanyám szót se
szólt, csak borúsán motyogott valamit, nemigen
kedvelte bokacsattogató, nőbolond és cigány-
zenénél mulatozó apámat.

KECSKEHÁTON

Szerettem a bolondokat. A piacon
mindig feltűnt egy-egy, főként a hurka-kolbász
illatú lacikonyhánál. Úgy figyeltem bohó vagy épp
szánalmas mutatványukat, mint valami cirkuszi
produkciót. Sivalkodva jött a karácsonyi angyal-
hajjal felcicomázott vénasszony, a rogyadozó

kecske hátán vihogó suhanc. Két lábas-fedőt össze-össze-
ütve kántált a muzikális kérészlő. A sánta
siketnéma csak dödögött-makogott. Fel-alá
trappolt papírcsákóban a fogatlan félnótás, aki
mindenféle csilingelő és ringy-rongy
limlommal ékesítette szélcibálta zubbonyát. Irigyeltem
őket. Úgy képzeltem: bolondnak lenni nem akármilyen
kiváltság.

A MEDVETÁNCOLTATÓ

Kusza fényképek egy Stühmer-feliratú papír-
dobozban. Egyik-másik kifakult, csak imbolygó árnyék-
figurái látszanak. Némelyik felismerhető. Régi
zenebonás szüreti multság a Sárók-
hegyen. Kassára bevonuló lovaskatonák közt
rohamsisakban feszítő apám. Eperjesi dédanyó, az őzike-
szemű Böhm Juliánna. Cserkész-
tábor sátrai a Talabor völgyében. Vigyorgó
medvetáncoltató Szinevér piacterén. A Vérke-
parton ruszinok imazászlós menete. És bársonnyal
bélelt képkeretben magyarul csak pár szót gagyogó
Stampf ükapám, aki díszmagyarban, darutollas
süvegben, karddal az oldalán pózol a
fényképész-masina előtt.

SZENT FERENC A MADARAKNAK PRÉDIKÁL

Földönfutók voltak a Beregszászra érkező orosz
újtelepesek, meg a rozoga teherautók hozta
katonatisztek családjai. A front elől nyugatra menekültek,
vagy az elhurcolt zsidók lakásait foglalták el. Az irgalmas-rendi
apácák emeletes rendházát is kisajátította az új hatalom, ahová
húgommal hittanóra jártunk Eulália
nővérhez. Szegény apácákat szétkergették, tilos volt többé
fityulát hordaniuk. Az épület mindegyik szobájába be-
szállásoltak egy-egy nyomorult családot. Oda például, ahol
a kedves nővér mesélt nekünk Szent Terézről, vagy épp
a madaraknak prédikáló Szent Ferencről, egy uráli famíliát, akik épp
megborjazott barmukat bekötötték a sarokba, némi szalmát
löktek alá, és ott tengtek mindnyájan egy fedél alatt
a kérődző riska-tehénnel.

INFANTILIS NAPSUGÁR

Vérfoltokkal és leszaggatott plakátokkal
kicirkalmazott pesti házfalak. Egyik-másik papír-
cafatról csak találgatni lehet, színházi elő-
adást propagált-e, tán a terv- és békekölcsön-jegyzés
hazafias kötelességére figyelmeztetett, vagy épp a
hulladék-vas és újságpapír gyűjtésére. Villanyhuzal
gubancában zöldrozsdás rézcső. Vakablakig
futó vaslétra, kiszáradt borostyán-indák, penész-
foltok közt lózungok eső-áztatta és
olvashatatlan ákombákom betűi. Krétával pingált
török basa. A téglá résciből fityegő fű-
csomó. Tátongó vagina – körötte infantilis nap-
sugár. És itt-ott mára emléktelen gép-
pisztoly-sorozat íves emléknyma.

NEMZEDÉK

A szépséges Moszkvát, a Kreml
éjszaka is világító ablakát, mely mögött
Sztálin vigyázza szabadságunkat, az Oleg
Kosevoj, Zója, Mereszjev és a nagyapját a GPU-nak
feljelentő Pavlik Morozov nagyszerűségét harsogó
dalokon, a partizán-marsokon, meg a felszabadító szovjet
hadsereget magasztaló trapp-trapp indulókon felnőtt
nemzedék – éhenkórász nemzedékem. A kugligolyó-fejű
Rákosit imádott apánknak tituláló, szervilis olvasmányokon
cseperedő, lesajnált proli-suhancok, akik tán álmaikból, tán
titkos vágyaikból, nem tudható, honnan, mégis
megérezték, hol a helyük, kik ők: Szent
László, Rákóczi és a torzonborz szakállú
Damjanich tábornok halálra szánt katonái.

HASBESZÉL

A Kossuth Lajos utca felől áramló
sokaság összecsobbant miénkkel. Két kalapos
férfi azon vitakozott mellettem: Sztálin
kötetei után a Leninéit is máglyára kell-e hajítani. Hirtelen
megszólat egy síron túli hang: Él-jen Ráko-si! Nem lehetett
tudni, ki beszél. Mindenki gyanakodva méregette a
szomszédját. Fel-felsandítottunk az út szélén bókólót
öreg platánra is: nem egy cserfes lóripapagáj
bolondozik-e? – A béketábor legyőzhetetlen! – kísértett

újra a titokzatos hang. Aztán: – Hídverő Gerő, bújj elő! – Valaki mókázik, hasbeszélő van közöttünk! – szólalt meg végül egy vigyorgó öreg, mire mindenki sandán fürkészte a mellette bandukolót. Ám az egyszerre borzongató és bolondos hang nem szólalt meg többé.

NYIKORGÓ KERÉK

A Tanács körút oldalában a szemét- és téglatörmelék-kupacon egy kiégett, használható alkatrészeitől megszabadított oldal-kocsis motor árválkodott fél-oldalára dőlve, amerre a tömeg haladt. Az ávosok rótták a várost korábban, párosan pöffeszkedve ilyesféle Zündapp- vagy BMW-járműükön. A markosabb suhancok nekiveselkedve vidámparki vetélkedőt rögtönöztek: kinek fordul többször a bánatosan nyikorgó kerék.

ABBÁZIAI EMLÉK

A kugligolyó fejű Rákosi és a Népek Tanítójának mondott kaukázusi bandita porcelán-szobrát felkötötte egy kópé diák a körúti platánra. A tömeg fűtyült és kacagott. Valaki kitalálta: célba kéne dobni, mint a vurstliban, de nem volt kéznél semmi muníció. Bele-beletúrtak a szemeteskosarakba, ahonnan rothadt almát, csorba csuprot és bűzlő marha-lábszárcsontot kotortak elő, ám a két fellogatott díszmadár csak meg-megcsördült egy-egy találatra. Végül egy arra sétáló öregúrtól elkérték a csontfogantyús, „Abbáziai emlék” feliratú görbebotját, és egy markos legény azt dobta fel, mire a Rákosi-szobor lecsörömpölt a járdára, de nagyot reccsenve kettétört a kalapos bácsika cifra sétapálcája is.

BÁBEL TORNYA

Hol láttam ezt az arcot, nem tudom. Talán egy belvárosi utcafordulóban, talán egy sárgult fényképen: tizenhat-tizenhét éves lehetett a

lány, vattakabátban állt két nyiszlett
legény között. Kezében géppisztoly. Szőke fürtjei elő-
kunkorogtak micisapkája alól. Az utcaképet – rom-
tenger, kiégett tank, bezúzott kirakat – nem sikerült
azonosítanom. Csak telihold-kerek arcára és
világító szeme párjára emlékszem, ahogy sugárzik a
szürke és vigasztalan háttér előtt. Semmibe-foszlott,
neve-sincs melós-lány, aki másnap tán elesett és
tömegsírba vetették, vagy az akasztófa elől
nyugatra szökött, az Ígéret Földjére
Bábel tornyát építeni.

LILA SÓVIRÁGOK

Ruszi tankok és harckocsik százai torlódtak fel Bereg-
szászbán, közel az országhatárhoz, többek között a
Bocskai utcán, dédapám hajdani háza előtt. A város telefon-
központját katonaság szállta meg. Senki sem tudta
értesíteni a forradalom lázában égő pestieket, hogy
valami szörnyűség készül. Amikor megkérdezték a ruszkit, hogy
mi fog történni, csak ennyit mondtak: Szjuez – vagyis hogy ők a
szuezi válság miatt táboroznak itt. Hosszú sorban várták
a bevetést, végig a főtéren, a valahai Zsinagóga előtt, a
katolikus templomnál, ahol a legenda szerint a tarpai
jobbágy, Esze Tamás bontotta ki a Vezérlő Fejedelem
trikolórját, egész az arдай Rákfogóig meg a Bábokáig, ami a le-
csapolt Szernye-mocsár emlékeztetője, és ahol lila sóvirágok
árválkodtak az őszi verőfényben.

UGRIFÜLES

Szeszélyesen
aratott a halál: lekaszabolt postást, versfaragó
hivatalnokot, vizesnyolcast, cirokseprűjét
markolva rikácsoló csoroszlyát, tenger tornyos hullámain
álmodó – csörömpölő vasvödrökkel meg gubancos
kötelekkel tüsténkedő – báva hajós-
inast. Ugrifüles diákot, finomkodó muzsikust, tonzúrás
papot, báránymaszkot viselő pribéket és
handabandázó kocsmatölteléket. Hórukk-legényt, börtönből
szélnek eresztett besurranó tolvajt, és tetovált
gavallérjával tánclépésben pipiskedő – méhében holnap
csecsemők ígéretével tangóharmonika-zenebonára szökdécselő –

csitri-leányt, akinek sejtelve sem volt a túli világról.

TEJFELES-KÉP

A vakolata-hulló ferencvárosi bérház előtt három kiégett veres-csillagos ruszki tank torlaszolta el az úttestet. A benzines-palackot dobáló suhancok messze jártak, amikor egy szakasz megrohamozta az épületet. Az emeleten senkit nem találtak – a lakók a félhomályos pincében szorongtak. Közülük kiemelték egy szökött kiskatonát, aki bekérezkedett a házba. Még annyi ideje se volt, hogy átöltözzön. A vodka-szagú bakák kiterelték a tejfeles-képű legényt a szomszédos grundra. A tiszt – fegyverére csapva – intett a megszeppent lakóknak: senki se moccanjon, amikor felugatott a géppisztoly a sitt- és szemét-borította telek felől.

HARMONIKASZÓ

Tán görög volt. Kobrának szólították rövidlátó szemüvege miatt. Súlyos haslövéllel vitték le társai a pincébe, ahol napközben meglapult négyfős felkelőcsapatuk. Innen törtek ki éjszakánként a Józsefváros sikátorain fel-alá csikorgó-csörömpölő tank- és harckocsi-oszlopokra. Jól-rosszul bekötözték, ám amikor rajtuk ütöttek, magára kellett hagyniuk. Fegyverropogásban menekültek a társai – mind elesettek, többé a hírüket sem hallotta. Háromnapi sebláz után kimászott egy pinceablakon és valahogy hazatámolygott. Messziről hallotta, ahogy a Kálvária-téren trepakot járnak harmonikaszóra a ruszkiak.

JÁNOS JELENÉSEI

Mindig borzongva olvastam öreg Bibliánkban János Jelenéseit, melyek mintha élém elevenültek volna azokban a hol ködös, hol verőfényes napokban. Perzselő tüzek, felmeredő kardok. Ablakok tükrében a fáklyák és a gyertyák imbolygó lángjai. Tűzfalak sejtelmes

ábrái közt a Csillag meg a Kulcs. A Lófej és
a veres holdon álló
Asszony – lábánál a fogukat
csikorgatók. A tengeredő romok között
robogó harci szekerek. Az angyali hírnök meg a hamis
próféták lázbeszéde. A bösz fenevad előtt
arcukra borulók, a gyászos harang-
bongás meg a parkok jelöletlen földkupacai.

PRELÚDIUM ÉS FÚGA

Trapp-trapp, évtizedek óta halad a menet-
oszlop. Vigyorgó arcok, kimeredt pupillák. Surrogó
bakancsok. Süvítő golyók közt lépve látók, látva lépők. Kormos
zászlót lobogtatók. Félálomban kísértő kölykök, nénik, bohó
bakák. Egy-egy fekete kalap, kamásni, görbebot. Surrog a
pillanat. A sor véget sosem ér. Egy-egy sikoly el-
szabadul. Tódulnak rajongók, ugrifülesek, balgák, kivagyiak. Egyik
térdre hull. Lánctalpak vagy bitó felé tolong tovább a
társa. Tovább csak tovább,
trapp-trapp, forgó kerekek közt láthatatlan szellemalakok. Szó benn-
szorul. Kopott kabát és esernyő megfakul. Gomolygó füstben vész-
madarak, bicegők – férgek étkéül feledve. Nevük néhány
levegőre írt betű. Fantaszták, született vesztesek, holnap-
álmúak. Nincs, aki az idő szövetét felfejtené

Könyvtervek, tipo-önarcképpel (2010)